

Innvandrere og kriminalitet – en litteraturgjennomgang

Av Torbjørn Skardhamar

Det er gjort en del analyser av innvandreres kriminalitet i Norge, men de varierer en del både når det gjelder utvalg, metoder, definisjoner og tidsperioder. I dette notatet gjennomgås den empirien som er publisert siden år 2000 med sikte på å klargjøre hva vi har rimelig sikker kunnskap om, hva som er usikkert og hvilken kunnskap som trengs. Resultatet av gjennomgangen viser at det er godt dokumentert at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken, men grunnene til dette er langt mer usikker av metodiske grunner. Kunnskapsgrunnlaget kunne imidlertid vært bedre.

1 Innledning

Når det gjelder innvandreres kriminalitet er det noen sentrale spørsmål det er viktig å få klarhet i. For det første gjelder det om hvorvidt innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken eller ikke. Dernest er det et spørsmål om hva dette skyldes, herunder spørsmålet om hvorvidt det er rimelig å sammenligne befolkningsgruppene direkte når det er vesentlige forskjeller i blant annet aldersstruktur og sosiale forhold, og i hvilken grad man kan justere for slike forskjeller. Et annet tema er hvorvidt registrert kriminalitet gjenspeiler den virkelige kriminaliteten, og om andre datakilder gir samme inntrykk. Så er det også et spørsmål om substansielle grunner til forskjeller gitt at de består etter andre justeringer. Spørsmålet om overrepresentasjon er det enkleste å si noe om, mens de spørsmålene som følger er vanskeligere å si noe sikkert om.

1.1 Begrepsbruk

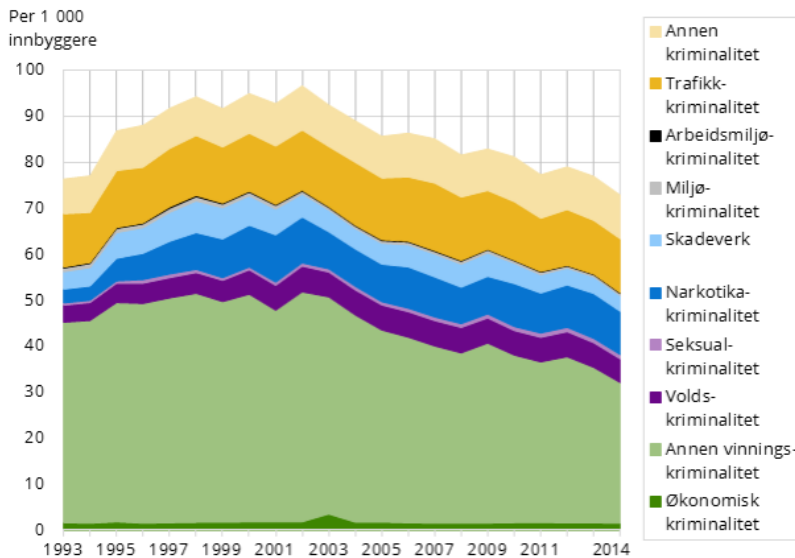
Definisjoner av hvem som regnes som en del av innvandrerbefolkningen er tilsvarende for kriminalstatistikken som for andre områder¹. Siden det her er mange av studiene som baserer seg på data fra SSB er det er i tilsvarende stor grad SSBs begrepsbruk som benyttes, men begrepsbruken har endret seg over tid og det er også varierende detaljgrad. (I det følgende vil det i stor grad benyttes de begrepene som benyttes i de analysene det refereres til selv om dette noen ganger ikke er vanlig begrepsbruk i dag). Det som er felles for alle analysene er at de forholder seg til eget og foreldres fødeland, og grupperer i henhold til dette. Innvandrere er strengt tatt kun de som har innvandret selv, men de som er norskfødte med to innvandrede foreldre gjerne omtales som etterkommere. Personer med én innvandret forelder og én norskfødt forelder grupperes typisk sammen med øvrige befolkning i disse studiene. I noen av studiene benyttes begreper som ikke-vestlige eller vestlige innvandrere, og dette viser til hvilken landbakgrunn de selv har og grupperes i hovedsak etter verdensdel og øst/vest i Europa. For etterkommere av to innvandrere grupperes det etter mors (eller evt. fars) landbakgrunn. Selv om begrepsbruken varierer er altså de underliggende kategoriene mer like over tid. De enkelte publikasjonene gjør imidlertid noen egne valg for gruppering av landbakgrunnen og gir ulik detaljgrad.

¹ Se f.eks. her: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/innvandring-og-innvandrere>

1.2 Kriminalitetsbildet

Figur 1 gir en oversikt over kriminalitetsutviklingen over fra 1993 til 2014 (som var siste publiserte årgang i skrivende stund) basert på anmeldte lovbrudd.² Det var en økning i anmeldte lovbrudd frem til omtrent 2002, og siden den gang har det vært en reduksjon. Det er ikke lik nedgang i alle lovbruddsgrupper, og nedgangen drives primært av en stor nedgang i vinningskriminalitet, mens de andre store lovbruddsgruppene vold og narkotikakriminalitet og ligget stabilt i samme periode. Det er derimot større variasjon hvis man ser på mer spesifikke typer lovbrudd, og ikke alle viser en nedgang.³ Overordnet sett er vi likevel i en periode der kriminalitetsbildet er preget av nedgang eller stabilitet.

Figur 1. Lovbrudd anmeldt, etter lovbruddsgruppe

Statistisk sentralbyrå, statistikkbanktabell 08484

Statistikken over anmeldte lovbrudd inneholder ikke opplysninger om antall personer. Mange lovbrudd blir ikke oppklart (totalt sett 50% i 2014, men varier med lovbruddstype). Statistikk over ferdig etterforskede lovbrudd viser at det er omtrent 17 siktede per 1000 innbyggere, og 8 per 1000 ble siktet for en forbrytelse. Tilsvarende var det 7 personer per 1000 innbyggere som ble straffet for en forbrytelse (blant annet trafikklovbrudd er her holdt utenfor). Det var 3896 innsatte i norske fengsler ved årets begynnelse, og 11 834 nyinnsettelse i løpet av året.

På bakgrunn av denne statistikken over gjerningspersoner kan vi si noe om gjerningspersonenes egenskaper, som demografiske og sosiale kjennetegn, herunder innvandrerbakgrunn. Kriminalitet henger særlig sterkt sammen med alder og kjønn i den forstand at menn begår vesentlig mer kriminalitet enn kvinner og det forekommer vesentlig oftere i sen ungdomstid og tidlig voksen alder.

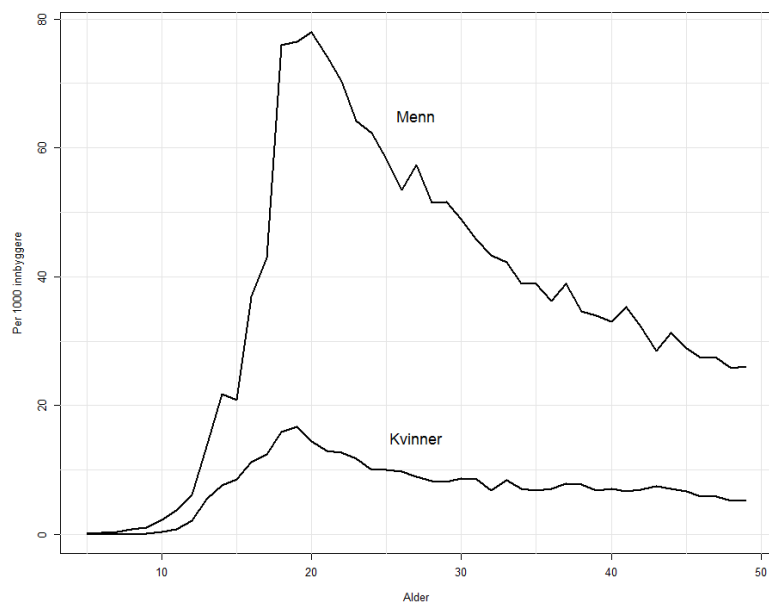
² Kilde: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda> (publisert 15. april 2015).

³ Se nærmere informasjon her: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbrudda>

Figur 2 viser alderskurvene for siktede personer per 1000 innbyggere slik det er definert i SSBs kriminalstatistikk, fordelt på menn og kvinner og ettårig alder. I alle aldre er kvinner i mindretall, slik at de registrerte lovbrysterne i all hovedsak er menn. For begge kjønn viser kurven en rask økning i ungdomstiden med en topp ved 20 år, for deretter å synke utover i voksen alder. En slik alderskurve finnes igjen i nær sagt alle land og kulturer, og det har derfor blitt hevdet at dette er et nært universelt mønster (Hirschi and Gottfredson 1983).

Av særlig relevans i denne sammenheng er at det følger at befolkningssammensetning er av vesentlig betydning for kriminalitet. Grupper av befolkningen med en høy andel unge menn vil rimeligvis kunne forventes å ha en høyere kriminalitetsrate enn en gruppe bestående av en høyere andel kvinner og/eller eldre personer. Innvandrerbefolkningen som helhet er både yngre og består av noe flere menn enn øvrige befolkning, men det varierer en del mellom ulike innvandrergrupper. Dette er viktigste begrunnelse for at tallene for ulike grupper bør justeres for befolkningssammensetningen ved sammenligninger.

Figur 2. Siktede personer etter kjønn og alder. Per 1000 innbyggere

Tallene referert ovenfor gjelder i et enkelt år, og 17 siktede per 1000 innbyggere kan lett gi inntrykk av at det er en veldig liten gruppe av befolkningen som har noe på rullebladet. Det ser derimot annerledes ut når vi ser på et lengre tidsrom. En relativt høy andel av den mannlige befolkningen har noe på rullebladet. En studie viste at i én enkelt fødselskohort ble 30 prosent av guttene siktet for minst ett lovbrudd i perioden mellom 15 og 24 år, og tilsvarende 8 prosent av jentene. Hvis man så bort fra forseelsene og bare så på mer alvorlige forhold, ble tallene redusert til henholdsvis 10 og 3 prosent (Skardhamar 2004). Men disse tallene gjaldt bare for en tiårsperiode, og man må forvente at flere kommer til også etter fylte 24 år (Forslund, von Hofer and Thorsson 2012, Skardhamar 2014). De fleste blir imidlertid bare siktet eller straffet en enkelt gang, eller kanskje et fåtall ganger, og andelen gjengangere er betydelig lavere, og av disse har også de fleste kun begått et fåtall lovbrudd. I denne sammenhengen er det relevante poenget at andelen som har blitt tatt for et lovbrudd er noe annet enn

andelen med en kriminell livsstil. Det er uklart hvorvidt det er noe stabilt forholdstall mellom andel registrerte lovbrudd totalt og andel med en kriminell livsstil. Det er imidlertid klart at hvis man øker observasjonsperioden vil andelen som har begått ett lovbrudd kunne øke vesentlig, men det vil også gjelde for få-gangs lovbrøyttere og mer.

Kriminalitet har i stor grad blitt sett i sammenheng med andre sosiale forhold, og da spesielt fattigdom og særlig vanskelige kår (Galloway and Skardhamar 2010), og jo lengre inn i rettssystemet man beveger seg, jo større er hopningen av sosiale problemer, herunder rusmisbruk og dårlig mental helse (Kyvsgaard 1989, Nilsson 2003, Nilsson and Estrada 2009). Teorier om hvorfor det er slik skal ikke drøftes her, men nøyer oss med å fastslå at i grupper med dårligere kår kan vi også forvente høyere kriminalitetsrater. Spørsmålet om årsaksretning og hvorvidt man dermed burde justere tallene i forhold til også slike forhold er derimot ikke like åpenbart, som vi vil komme tilbake til nedenfor.

2 Utvalg av studier

I denne gjennomgangen av empiriske studier er det gjort en pragmatisk avgrensning av studier til de som er publisert etter år 2000. Dette har ingen annen begrunnelse enn å forholde seg til rimelig nåtidige publikasjoner. Det finnes noen få studier publisert før dette, men disse er etter min vurdering mindre relevante både på grunn av alder, detaljnivå og metodiske betraktninger. Det er totalt 18 publiserte studier i denne perioden, som også inkluderer noen notater som har et mindre offisielt preg enn rapporter. Det er de mer offisielle rapportene som vektlegges, men alle arbeidene er listet i oversikten i tabell 1.

Det er her vektlagt statistiske studier slik at problemstillinger om kriminalitetens utbredelse og innvandreres overrepresentasjon står sentralt. Da de fleste benytter data om registrert kriminalitet fra SSBs registre er kriminalstatistikken sentral. Flere studier forsøker å kaste lys over noen forklaringsmodeller, men det legges her vekt på det overordnede bildet. Det finnes også noen kvalitative studier på området (se bl.a. Prieur 1999, Sollund 2006) som ikke er diskutert videre her. Det er ingen grunn til å betvile at også disse studiene kan gi verdifull informasjon, men fokuset her er på overrepresentasjon, og da er det statistiske studier som er mest relevant. Det finnes noen studier fra de øvrige nordiske landene, men det går bare gjennom norske studier.⁴

Det er inkludert et kort avsnitt om asylsøkere og ikke-registrerte utlendinger. Disse gruppene er i utgangspunktet ikke en del av øvrige studier da de strengt tatt ikke er en del av befolkningen bosatt i Norge. I denne sammenhengen vil derimot asylsøkere som har fått opphold regnes som bosatte fra denne datoen og deretter være representert i disse statistikkene. De to rapportene om asylsøkeres kriminalitet forsøker altså å si noe om omfanget av kriminalitet blant de som ennå ikke har fått opphold i landet, men som inntil videre oppholder seg her.

⁴ Det finnes en del svenske studier (Hällsten, Szulkin and Sarnecki 2013, Sarnecki 2006) og for Danmark finnes det både som fast kategori i offisiell statistikk og enkeltstudier (Andersen and Tranæs 2011).

2.1 Utvalg og enheter benyttet i studiene

Det er flest studiene baserer seg på siktede personer, som vi også kunne omtalt som antatte gjerningspersoner. Begrepet «siktete» slik det er definert i kriminalstatistikken omfatter ikke alle som har hatt den juridiske statusen som siktet, men de personene som har en rettskraftig reaksjon mot seg når saken er endelig ferdig etterforsket. En god del av disse har fått påtaleunntatelse, saken er overført til konfliktråd, eller saken er henlagt på grunn av at gjerningsperson ikke er strafferettslig ansvarlig.

De studiene som benytter data på siktede har alle personer som enhet, men utvalgene varierer likevel mye. Stene (2000) tar for seg alle personer siktet i årene 1996-1998, mens Hustad (2000) begrenser til å bare bruke 1998-årgangen og ser bort fra de personer som ble frikjent ved dom. Et notat fra SSB gir en analyse av fødselskohorten 1977 og siktelse i perioden 1992-2001 (Skardhamar 2006). Evensen (2009) analyserer et datasett bestående av samtlige barn født i perioden 1977-2005 og som hadde barnevernstiltak i perioden 1997 til 2005, og kriminalitet ble registrert i samme tidsperiode. Dette utvalget ble sammenlignet med et tilfeldig utvalg på 150,000 personer i samme alder fra øvrige befolkning. En større rapport fra SSB omhandler flere deler av kriminalstatistikken deriblant siktede med gjerningstidspunkt i perioden 2001-2004 (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011). Et *Discussion paper* fra Statistisk Sentralbyrå tar for seg alle mannlige innvandrere bosatt i Norge mellom 1992 og 2007 og ser på deres registrerte kriminalitet fra ankomståret og frem til 2007 (Andersen and Skardhamar 2012).

Studier som baserer seg på statistikk over straffereaksjoner varierer på den måten at noen benytter *straffede* som enhet i statistikken (Haslund 2003, Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011), mens noen også ser på *straffereaksjoner* (Haslund 2004). I det siste tilfellet telles altså personer flere ganger. En studie bruker enheten «pågrepne personer» (Haslund 2000), som er en kategori som ikke er en del av den ordinære kriminalstatistikken, men er basert på samme kilde for statistikk over straffereaksjoner.

En siste mulig enhet i kriminalstatistikken er fengslede personer, som for så vidt er en undergruppe av straffede. Statistikk over fengslede benyttes kun i en enkelt studie (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011).

Generelt sett er altså disse utvalgene ganske forskjellige og omhandler til dels forskjellige populasjoner. I sum er det flest publikasjoner som bruker statistikk over siktede personer, og noen færre når det gjelder straffede og fengslede. Å studere siktede har den fordel at det ligger relativt nærme handlingen uten at strafferettssystemet har gjort noen sorteringer ennå. Ulempen er derimot at skyldspørsmålet er mindre avklart enn etter f.eks. en straffereaksjon. Slik siktede er definert i denne statistikken forutsetter det imidlertid en form for rettskraftig avgjørelse slik at skyldspørsmål er i praksis i stor grad avgjort, selv om også enkelte typer henleggelse og overføring til konfliktråd og/eller barnevern. Fordelen med statistikk over straffede er tilsvarende at skyldspørsmålet har blitt prøvd for en domstol (skjønt påtaleunntatelse er også inkludert). Det er ikke opplagt om den ene kategorien er generelt mer egnet enn den andre. For denne gjennomgangen er det viktigste poenget at definisjon av utvalgene varierer betydelig slik at knappst noen tall er sammenlignbare over tid.

Når det gjelder selvrapportert kriminalitet er det kun snakk om data fra Ung i Norge og Ung i Oslo. Disse ungdomsundersøkelsene gjennomføres jevnlig i enkelte kommuner for å gi oversikt over ungdoms levekårssituasjon. Disse studiene er bredt anlagt med følgende sentrale temaer: sosiale og etniske forskjeller, levekårsindikatorer, kriminalitet, antisosial adferd og rus. Disse undersøkelsene har blitt gjennomført i mange kommuner på ulike tidspunkter siden tidlig 90-tallet. Undersøkelsene fra Oslo omtales som Ung i Oslo, og den landsdekkende variant omtales som Ung i Norge.

Ung i Norge omfatter ungdommer fra hele landet fordelt på siste tre trinnene på ungdomsskolen og videregående skole, og dekker således alderen 13-19 år. Det er tre rapporter som gir tall for innvandrerungdom. En rapport gir tall for hele landet i 2002 (Øia 2005), mens Øia (2007) gir tall for Oslo i 1996 og 2006, og Andersen and Bakken (2015) gir tall for Oslo i 2015.⁵

2.2 Grupperinger og definisjon av innvandrere

Hvordan innvandrere kategoriseres i de ulike analysene varierer en del i disse analysene, men alle baserer seg på landbakgrunn der begge foreldrene er født utenfor Norge. Variasjonen består av hvor findelt grupperingene er gjort. De tidligere studiene deler innvandrer-kategorien i vestlige og ikke-vestlige innvandrere (Hustad 2000, Skardhamar 2006, Stene 2000), mens andre deler opp i verdensdeler og utvalgte enkeltland (Andersen and Skardhamar 2012, Evensen 2009, Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011, Sætre and Grytdal 2011).

Selvrapporteringsstudiene basert på Ung i Norge/Oslo er innvandrerbakgrunn definert som at begge foreldrene er født utenfor Norge (Andersen and Bakken 2015, Øia 2005). Dette tilsvarer definisjonen benyttet i analysene av registerdata, men det skilles ikke mellom de som har innvandret selv vs. etterkommere. Det skilles heller ikke mellom ulik landbakgrunn slik at kategorien «innvandrerungdom» rommer mange ulike grupper.

Det foreligger to rapporter som omhandler kriminalitet begått av asylsøkere, illegale innvandrere og andre utlendinger (Mohn et al. 2014, Politidirektoratet 2004). Dette er grupper som per definisjon ikke er bosatt i landet og inngår dermed heller ikke i de øvrige studienes definisjoner av innvandrere. Disse rapportene omtales bare kort nedenfor.

I sum er innvandrerbakgrunn definert nokså konsekvent i disse analysene som å ha to utenlandsfødte foreldre, men det varierer noe i hvilken grad og på hvilken måte man gjør videre inndelinger i undergrupper. Det er ikke nødvendigvis noe galt med ulike definisjoner eller at dette i seg selv gir grunnlag for kritikk av enkeltstudier, men varierende definisjoner bidrar til at det er vanskelig å sammenligne resultatene fra de ulike studiene.

⁵ En åpenbar praktisk grunn er at det er flest innvandrere i Oslo slik at Ung i Oslo er de mest aktuelle dataene å bruke for dette formålet. Det er her ikke gjort noe forsøk på å kartlegge hvilke andre muligheter som finnes med disse dataene.

3 Empiriske resultater

Resultatene presenteres her i to deler. For det første er det et spørsmål om i hvilken grad det er en overrepresentasjon og relaterte sider ved det empiriske bildet. Dernest er det et spørsmål om hvilke faktorer som forklarer disse forskjellene. Det første spørsmålet er det rimeligvis beheftet med mindre usikkerhet ved enn det andre.

3.1 Innvandreres kriminalitet

Et sentralt moment er om innvandrere er overrepresentert blant registrerte lovbrøttere eller ikke. Det er uten tvil slik at de aller fleste lovbrudd blir begått av personer fra majoritetsbefolkningen. Det påpekes for eksempel ett sted at om lag 90 prosent av de registrerte gjerningspersonene er uten innvandringsbakgrunn (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011s. 24). Overrepresentasjon handler derimot om det er flere registrerte lovbrøttere med innvandrerbakgrunn enn gruppens størrelse i befolkningen skulle tilsi. I det følgende er det derfor tall per 1000 innbyggere innen hver gruppe som er av interesse og som kommenteres.

Hustad (2000) finner at innvandrerbefolkningen er overrepresentert blant antatte gjerningspersoner med 25 per 1000 innbyggere, mens det var 16,3 per 1000 i øvrige befolkning. Tallene for innvandrerbefolkningen er også fordelt ytterligere der de høyeste tallene er for innvandrere Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia (35,2 per 1000) etterfulgt av Øst-Europa (25,8 per 1000), mens øvrige innvandrere fra vestlige land hadde en lavere andel siktede enn øvrige befolkning.

Haslund (2000) gjorde en analyse av pågrepne⁶ personer fordelt på vestlige og ikke-vestlige innvandrere og sammenligner med øvrige, som her omtales som «nordmenn». Hun viser at ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert blant pågrepne med 14 per 1000 innbyggere, mot 4 per 1000 innbyggere blant nordmenn. Disse tallene deles også opp etter verdensdel, men der «den tredje verden» er egen kategori og har en enda høyere overrepresentasjon (16 per 1000).

Et notat om straffereaksjoner i 2001 viser at innvandrere er overrepresentert blant alle idømte straffereaksjoner (forenklete forelegg holdt utenfor). Det var det 33 per 1000 innbyggere for innvandrere mot 20 per 1000 for personer uten innvandrerbakgrunn. Men for ikke-vestlige innvandrere var tallene høyere: 42 per 1000 innbyggere (Haslund 2003). Et notat fra året etter rapporterer tilsynelatende ganske annerledes tall, men det er fordi enheten er *personer* i stedet for *reaksjoner*. For 2002 var det da 23 straffede per 1000 for innvandrere og 14 for ikke-innvandrere, mens for ikke-vestlige innvandrere var tallet 30 (Haslund 2004). Vestlige innvandrere hadde noe lavere tall enn øvrige befolkning i begge rapportene. Forholdstallet er altså ganske likt i disse to studiene selv om enheten er forskjellig, men sier ikke noe om eventuelle endringer fra det ene året til det andre.

Haslund (2004) viser også at det er tilsvarende forskjeller på tvers av aldersgrupper, med noe variasjon. Tallene for ikke-vestlige innvandrere blir også rapportert fordelt på Øst-Europa og samlekategori for

⁶ Hvis man mistenkes for noe som har en strafferamme på mer enn seks måneder og samtidig er fare for bevisforspillelse eller nye straffbare handlinger kan personen pågripes. Da skal vedkommende settes fri eller fremstilles for forhørsretten innen dagen etter. Det er ikke undersøkt om det er mulig å lage slik statistikk igjen ut fra dagens statistikkproduksjon i SSB.

tredje verden⁷ der det er den siste kategorien som har den høyeste andelen straffede (32,9 per 1000). Haslund (2004) rapporterer også tall fordelt på de landbakgrunnene som hadde mer enn 50 straffede i 2002. De gruppene som er mest overrepresentert er innvandrere fra Gambia, Irak, Iran, Somalia, Marokko, Eritrea, Libanon, Serbia-Montenegro, og Chile. Det gis også en kort tidsserie for perioden 1998-2002. I denne perioden økte antall straffede i Norge noe i alle grupper, men økningen var noe større blant ikke-vestlige innvandrere. Det gis også en oversikt over tilbakefall ved at det telles antall straffereaksjoner per person i perioden 1998-2002. Her vises det at forskjellene i hyppighet bare viser små forskjeller mellom nordmenn og ikke-vestlige innvandrere.

I et notat anlegges perspektiv på lovbruddskarrierer der man ser på hvor mye de ulike gruppene kumulerer av siktelsener over en periode fra de er 15 til de fyller 24 (Skardhamar 2006). I gruppen som omtales som ikke-vestlige innvandrere (dvs. Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Tyrkia) er det 30 prosent totalt som blir siktet minst en gang i denne perioden, og 17 prosent ble siktet for minst en forbrytelse. Blant nordmenn er de tilsvarende tallene 21 og 10 prosent. I begge grupper er det flest engangslovbrytere, men det er en mindre gruppe som står for en svært høy andel av alle lovbruddene. I innvandrerguppen er andelen flergangslovbrytere også noe større.

I en artikkel av Evensen (2009) fokuseres det på ungdomskriminalitet og viser at blant etterkommere av innvandrere er andelen siktede høyest for Marokko, Latin Amerika, og Pakistan. For de som har innvandret selv er det blant annet Chile, Iran, Bosnia-Hercegovina, Vietnam, Somalia og Serbia som er mest overrepresentert. Det rapporteres at India, Øst-Europa, øvrige asiatiske og øvrige afrikanske land er underrepresentert sammenlignet med øvrige befolkning, og dette gjelder også Vietnam for etterkommerne og Sri-Lanka for innvandrere.

En mer omfattende rapport fra SSB omhandler flere deler av kriminalstatistikken (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011), herunder siktede, straffede og fengslede. Her vises det en generell overrepresentasjon blant innvandrere både totalt sett og for en del enkeltgrupper. For eksempel er innvandrere generelt overrepresentert blant siktede personer med om lag 2,8 prosent, sammenlignet med om lag 1,7 prosent i øvrige befolkning. Overrepresentasjonen er høyest for innvandrere fra Afrika, Asia og Sør- og mellom Amerika, men også Øst-Europa. Noen innvandrergupper har særlig høy andel siktede, deriblant Kosovo, Marokko, Somalia, Irak, Iran og Chile. Innvandrere fra Norden, Europa og Nord-Amerika er generelt underrepresenterte i denne statistikken. Andre grupper som er underrepresentert er Filipinene, India, Kina og Thailand. Dette mønsteret varierer noe når man ser på spesifikke lovbruddsgrupper og om man ser på siktede, straffede eller fengslede. Men hovedmønsteret er imidlertid rimelig likt i den forstand at det er en vesentlig overrepresentasjon og at det er i hovedsak de samme gruppene som peker seg ut i nesten alle del-analysene. Selv om nivået av overrepresentasjon varierer noe, så er hovedmønsteret tilsvarende for siktede, straffede og fengslede personer.

Selvrapporteringsstudier er et potensielt viktig korrektiv til studiene som baserer seg på kriminalstatistikken fordi det representerer data som ikke er direkte påvirket av rettsvesenets virkemåte. De viktigste norske selvrapporteringsstudiene er Ung i Norge og Ung i Oslo. Undersøkelsen Ung i Norge

⁷ Asia, Afrika, Sør- og Mellom Amerika og Tyrkia.

fra 2002 (Øia 2005) omhandler blant annet marginalisering og har noen avsnitt om kriminalitet og rus. Det er spurt om en lang rekke større og mindre lovbrudd, og hvor mange ganger man har gjort hver handling. De noe mer alvorlige handlingene samles i en sumskår for kriminalitet og Øia (2005) finner at innvandrer gutter har en høyere enn andre gutter. Både jenter med og uten innvandrerbakgrunn skårer veldig lavt på denne indeksen. Samlet sett er imidlertid innvandrere «mer kriminelle» enn annen ungdom.

I rapport fra Ung i Oslo er svarene fra 1996 og 2006 i noen grad sammenlignet (Øia 2007). Resultatene viser generelt sett at andelen som har begått en rekke lovbrudd har gått ned i denne tiårsperioden. Her vises det at i de vestlige bydelene skårer innvandrer ungdom høyere på et samlemål om kriminalitet enn øvrig ungdom, men på østkanten er det motsatt: innvandrer ungdom skårer lavere. I rapporten fra 2012 (Øia 2012) benyttes det samme samlemålet og viser igjen at det er betydelig forskjeller i kriminalitet mellom innvandrere og resten av utvalget, men uten at det diskuteres videre i detalj. I rapporten fra Ung i Oslo for 2015 vises det at andelen som har begått lovbrudd er så godt som lik for ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Innvandrere har bare høyere andel som har begått lovbrudd i det yngste klassesertrinnet, og i de øvrige klassesertrinnene er andelen blant innvandrere en lik eller lavere enn øvrige ungdom (Andersen and Bakken 2015).

Samlet sett er det liten tvil om at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken. Ingen av studiene som benytter kriminalstatistikken har vist noe annet, men selvrapporteringsstudie fra Oslo i 2015 viser ikke en overrepresentasjon (Andersen and Bakken 2015). Det er derimot forskjeller mellom grupper. Innvandrere fra EU-land, Nord-Amerika og Oseania (i noen studier omtalt om "vestlige" land) er heller underrepresentert. Innvandrere fra øvrige land er derimot i sum overrepresentert. De studiene som viser tall etter mer finfordelte grupper viser imidlertid at det er vesentlig variasjon mellom disse innvandrergruppene, og det er også enkelte grupper utenfor Nord-Amerika og Europa som er underrepresentert. Selv om det er en generell overrepresentasjon er det altså betydelig variasjon mellom ulike innvandrergrupper.

Noen av analysene av selvrapporteringsstudiene viser også en viss overrepresentasjon og er slik sett konsistent med registerstudiene selv om tallene ikke er direkte sammenlignbare. Den nyeste av disse dataene viser derimot ikke noen overrepresentasjon blant innvandrere. Selvrapporteringsstudiene er imidlertid avgrenset til ungdom og sier dermed bare noe om en nokså avgrenset del av befolkningen. Det hadde vært nyttig med selvrapporteringsstudier som også omfattet den voksne befolkningen og mer detaljert gruppering etter landbakgrunn.

3.2 Gjelder overrepresentasjonen kun avgrensede typer lovbrudd?

Av de studiene som fordeler på type lovbrudd er det ingen som viser at overrepresentasjonen gjelder bare spesielle, avgrensede typer lovbrudd. Det er mange lovbruddsgrupper der antallet lovbrudtære med innvandrerbakgrunn er så lavt at det er vanskelig å vurdere om eventuelle forskjeller er reelle. Det er derfor ingen av rapportene som gir veldig detaljerte bilde fordelt på type lovbrudd.⁸ En rapport gir tall for en grov inndeling av lovbrudd (Haslund 2004), mens en annen gir tall for mer detaljerte

⁸ Noen av disse valgene har åpenbart også pragmatiske grunner som tabellstørrelse og sidetall i rapporten.

lovbruddstyper, men kun der det er minst 15 gjerningspersoner med innvandrerbakgrunn (Hustad 2000), mens en siste variant er å gi tall for de største lovbruddsgruppene som er vinning, vold, narkotika og trafikk (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011). Selv om det er noen forskjeller på tvers av lovbruddsgrupper er hovedbildet at det er en generell overrepresentasjon på tvers av de typene lovbrudd det gis tall for.

I 2011 ga Oslo politiet ut en rapport om voldtekt i Oslo (Sætre and Grytdal 2011) der også innvandrerbakgrunn tematiseres. Her diskuteres en lang rekke sider ved forekomst og registrering av voldtekter, samt de juridiske definisjonene og henleggelsespraksis. Det gis en oversikten av årlig registrerte voldtekter og forsøk på voldtekter i perioden 2000-2010. De viser blant annet at for 2010 utgjør overfallsvoldtektene 13 prosent av alle anmeldte voldtekter, mens 33 prosent er festrelaterte og 25 prosent til personer som har en relasjon til hverandre fra før. For 2010 blir det gitt tall for gjerningspersonenes landbakgrunn og statsborgerskap. Dette gjelder de 152 sakene (av totalt 186) der det finnes opplysninger om gjerningsperson. Etter landbakgrunn er 38 prosent av uten innvandringsbakgrunn, 15 prosent er fra Europa eller Amerika, 20 prosent fra Afrika, 12 prosent fra Asia og 15 prosent fra Midt-Østen. Et av de funnene som har fått mest oppmerksomhet fra denne rapporten er at i samtlige overfallsvoldtekter i 2010 (totalt 6 slike voldtekter) hadde gjerningspersonen innvandringsbakgrunn. De aller fleste voldtekter er imidlertid ikke overfallsvoldtekter. Tallene er små og dermed også usikre i den forstand tilfeldigheter kan gjøre store utslag. Rapporten påpeker også særlige forbehold om anmeldelser og registrering av voldtektssaker. Disse tallene gir likevel grunnlag for å slutte at det også er en overrepresentasjon i anmeldte voldtektssaker.

I en av selvrapporteringsstudiene er det benyttet to sumskår som Øia (2005) omtaler som «rølp» og «kriminalitet», derav den første skåren består av de mindre alvorlige handlingene, som vel kanskje mest kan karakteriseres som generell uønsket adferd, mens den andre altså er alvorlige nok handlinger til at man bruker begrepet kriminalitet. Her konkluderes det bare er forskjeller når det gjelder de litt mer alvorlige forholdene.

Det overordnede bildet er at det er en generell overrepresentasjon i kriminalstatistikken, og at det ikke er noen enkelte typer lovbrudd som primært drar tallene opp.

3.3 Personer med to innvandrerforeldre

I de fleste studiene nevnt over er ikke personer med to innvandrerforeldre (også omtalt som etterkommere) skilt ut som en egen gruppe. Det er et relevant spørsmål om hvorvidt bildet ser tilsvarende ut for neste generasjon, men som i liten grad er belyst. En åpenbar grunn til lite fokus på etterkommere er at de inntil nokså nylig har vært en relativt liten gruppe i befolkningen, og enda færre som er over den kriminelle lavalder. For de studiene som ser på innvandrere og etterkommere under ett er derfor resultatene primært drevet av innvandrergruppen, og i mindre grad etterkommerne.

En av studiene skiller konsekvent mellom innvandrere og etterkommere, men påpeker at per 2008 var hele 73 prosent av etterkommerne i befolkningen under den kriminelle lavalder. Antallet personer i gruppen var derfor for små til å gjøre en like findelt gruppering som for innvandrere, og det ble kun delt inn etter verdensdel. Små tall gir også større usikkerheter i estimatene. En foreløpig konklusjon var

imidlertid at etterkommere av innvandrere fra Afrika, Asia og Sør- og mellom Amerika er noe overrepresenterte blant siktede og straffede (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011). Hvorvidt de er mindre overrepresentert enn foreldregenerasjonen er noe vanskeligere å si da blant annet alderssammensetningen er rimeligvis annerledes i denne yngre gruppen. Disse tallene gir altså ikke noe godt grunnlag for sammenligning på tvers av generasjoner.

3.4 Har det endret seg over tid?

Ingen av studiene har hatt noe spesielt fokus på endring over tid. Grunnet forskjeller i utvalg og definisjoner i de ulike studiene er det vanskelig å finne direkte sammenlignbare tall slik at man kan si noe om endring over tid. En eldre studie av straffede viste at for perioden 1998-2002, var det en økning i antall straffede per 1000 blant «ikke-vestlige» innvandrere mens det var lite endring i øvrige befolkningsgrupper (Haslund 2004). Av noe nyere dato er en kort tidsserie for årene 2004-2008. Dette er en periode med noe generell nedgang i antall straffede, men det er noe større reduksjon blant innvandrere med bakgrunn fra hver av gruppene med bakgrunn fra Afrika, Asia og Sør- og Mellom Amerika (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011, se også vedlegg B2).

Samlet sett vet vi lite systematisk om endringer i innvandreres representasjon i kriminalstatistikken, men det er ingen grunn til å anta at bildet ikke kan ha endret seg over tid. De korte tidsseriene av sammenlignbare tall viser nettopp endringer, men går ikke langt nok til at vi kan si noe særlig mer sikkert enn det. Grunnet ulike populasjoner, datagrunnlag og grupperinger gir heller ikke sammenligninger av de tidligste og seneste analysene noe godt grunnlag for å si noe om utviklingen.

3.5 Asylsøkere og uregistrerte utlendingers kriminalitet

Det foreligger to rapporter som omhandler asylsøkeres, utlendinger uten lovlig opphold og andre utlendingers kriminalitet (Mohn et al. 2014, Politidirektoratet 2004). Dette er i seg selv vanskelig å finne tall på da disse per definisjon ikke er i folkeregisteret og dermed ikke har en unik identitet som benyttes i politiets registre. Det benyttes dermed en eliminasjonsmetode der man ut fra landbakgrunn og andre opplysninger finner frem til de som med en viss rimelighet kan regnes som asylsøkere. Et kompliserende moment er at man bl.a. ikke vet sikkert hvor mange innvandrere som finnes i landet, men dette er estimert (Zhang 2008). Hovedkonklusjonen er at asylsøkere og utlendinger med ulovlig opphold står for en veldig liten del av kriminalitetsbildet, men det er rimelig å anslå at det noe overrepresentasjon (Mohn et al. 2014).

3.6 Offer for kriminalitet

Siden 2000 er det kun en studie av innvandrere som offer for kriminalitet (Gundersen 2000). Offer er her basert på samme politidata med opplysninger om fornærmede i straffesaker. Denne studien viser først og fremst at innvandrere er overrepresentert også i offerstatistikken. Dette gjelder også for innvandrere fra Europa og Nord-Amerika, men i enda større grad for øvrige innvandrere. Overrepresentasjonen blant ofre gjelder for de aller fleste typer lovbrudd det er rapportert tall for.

Den samme rapporten viser også gjerningsperson og offer ofte har samme bakgrunn. Blant ofre uten innvandrerbakgrunn er 90 prosent av gjerningspersonene også uten innvandrerbakgrunn. For ofre med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er derimot andelen gjerningspersoner med innvandrerbakgrunn 48

prosent. Dette antyder at innvandreres kriminalitet først og fremst går ut over innvandrere. Det er imidlertid ikke gjort noen tilsvarende studier siden, og det ser ut til at vi ikke har oppdatert kunnskap om innvandrere som ofre for kriminalitet.

3.7 Årsaker til overrepresentasjon blant gjerningspersoner

Det er verd å understreke at ingen av de studiene som diskuteres her er i stand til å slå fast årsaksforholdene med stor sikkerhet. Det er primært analyser som dokumenterer det overordnede bildet og noen sammenhenger. Noen aktuelle forklaringer blir diskutert flere steder, og det blir gjort noen rimelighetsbetraktninger.

De viktigste resonnementene omhandler betydning av befolkningsstruktur i hver gruppe, betydning av sosiale forhold, og forskjellsbehandling av politi og rettsvesenets side. Det har også vært nevnt andre momenter. Disse momentene vil diskuteres kort nedenfor. Hensikten her er ikke å si hvorvidt disse argumentene medfører riktighet eller ikke – men i hvilken grad det er empirisk belegg for dem i de foreliggende analysene.

3.7.1 Betydning av befolknings sammensetning

Innvandrerbefolkningen har en annen fordeling etter alder og kjønn enn i den øvrige befolkningen. Mer konkret: gjennomsnittsalderen er lavere og andelen menn høyere. Dette i seg selv kan medføre at overrepresentasjonen i kriminalstatistikken blir overvurdert når man sammenligner gruppene under ett slik det ofte har blitt gjort. Dette fordi menn generelt er svært overrepresentert i forhold til kvinner, og det samme gjelder eldre ungdom og unge voksne sammenlignet med andre aldersgrupper.

De foreliggende analysene gir stort sett ikke tall som er justert for befolknings sammensetning. Å rapportere tall per 1000 innbyggere slik som er vanlig justerer kun for befolkningsstørrelsen, men altså ikke sammensetningen. Noen av analysene gir imidlertid tall for avgrensede aldersgrupper, og viser at det også innad i aktuelle aldersgruppe er en overrepresentasjon (Haslund 2000).

Hvorvidt befolkningsstrukturen i seg selv kan forklare deler av overrepresentasjonen er en relatert, men noe annet spørsmål. Det er to analyser som belyser dette. Evensen (2009) gjør en justering for alder og kjønn, men det gjøres samtidig med justering for en rekke andre forhold slik at det ikke er tydelig hvor mye som skyldes kun befolknings sammensetningen og hva som skyldes andre forhold. Til sammen forsvinner overrepresentasjonen kontrollert for disse faktorene, og noe av dette skyldes rimeligvis befolknings sammensetningen. I hvor stor grad er derimot uklart.

En justering avgrenset til kun alder og kjønn er derimot gjort i en annen analyse, og da både for siktede, straffede og fengslede, og for utvalgte lovbruddsgrupper (Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011). Hovedfunnet her er at justert for befolknings sammensetning er forskjellene mellom gruppene generelt vesentlig mindre. Justeringen har derimot ikke like stor betydning for alle grupper. Reduksjonen av overrepresentasjonen er størst for de mest overrepresenterte gruppene – som også er de gruppene som skiller seg mest fra øvrig befolkning i utgangspunktet når det gjelder alder og andel menn. For de gruppene som var mest overrepresentert i utgangspunktet kan så mye som en fjerdedel av overrepresentasjonen skyldes befolkningsstrukturen i gruppen. De innvandrergruppene som har vært i Norge lengst har nokså like befolknings sammensetning som øvrige befolkning (f.eks. Pakistan og Chile)

og denne justeringen får dermed også små utslag for disse gruppene. Selv om det er noen forskjeller mellom de ulike analysene (siktede, straffede, fengslede, og utvalgte lovbruddsgrupper), så er dette mønstret i hovedsak tilsvarende.

I sum er det grunnlag for å si at befolknings sammensetningen er viktig for i hvor stor grad innvandreregrupper er overrepresentert. For noen grupper betyr det veldig mye, men ikke for alle. Det er imidlertid åpenbart at når man diskuterer overrepresentasjon, så bør man ta utgangspunkt i de justerte tallene for å få et realistisk bilde av faktisk overrepresentasjon.

3.7.2 Betydningen av sosioøkonomiske forhold

Innvandrerbefolkningen skiller seg fra øvrige befolkning ved at de i gjennomsnitt har høyere arbeidsledighet, lavere inntekt, lavere utdanning (eller ukjent utdanning fra annet land), og generelt har dårligere kår enn øvrige befolkning. At det er en sammenheng mellom sosiale forhold og kriminalitet er velkjent, og det er dermed en plausibel hypotese at overrepresentasjon i kriminalstatistikken kan forklares med forskjeller i sosioøkonomiske forhold. Hvis man sammenligner innvandrere med en gruppe i øvrige befolkning med tilsvarende sosioøkonomisk status er det å forvente at det vil ha betydning for resultatet.

En slik justering er gjort av både Evensen (2009) og Skardhamar et al (2014). Begge finner at overrepresentasjonen, som forventet, blir redusert ved justering for sosioøkonomiske faktorer. Sistnevnte rapport påpeker at det er befolknings sammensetningen som gjør de store utslagene, mens justering for bosted og sysselsetting bare medfører moderat ytterligere endring. Den førstnevnte analysen gir disse justeringene større utslag, men justerer da også for langt flere faktorer.

Det er imidlertid ikke uproblematisk å justere for sosioøkonomiske faktorer på denne måten slik det blant annet påpekes av Skardhamar et al: *«korrelasjonen mellom kriminalitet og sosioøkonomiske kjennetegn kan skyldes andre uobserverbare personkjennetegn som også er korrelert med kriminalitet. I så fall kan en slik justering være misvisende da de underliggende egenskapene som fører til kriminalitet også påvirker sosioøkonomiske kjennetegn»* (s. 52). Dette er også begrunnelsen for at disse resultatene tolkes forsiktig. Det er ingen av analysene som gir et solid grunnlag for å si at forskjellene skyldes sosiale forskjeller, men resultatene er konsistente med en slik antagelse.

Riktignok er det slik at overrepresentasjonen reduseres ytterligere hvis man kontrollerer for slike variable, men dette er ikke tilstrekkelig til å avgjøre en slik hypotese. En grunn til det er at det kan være seleksjonsmekanismer som gjør at folk både gjør det dårlig i arbeidslivet og velger å begå kriminalitet. Det er vanskelig å se for seg hvordan man skal kunne dokumentere årsaksretningen her, og det er ingen av de publiserte studiene som kommer lengre enn å dokumentere en forventet sammenheng. Dette spørsmålet må slik sett sies å være uavklart.⁹

⁹ Det gjelder også mer generelt: hva som er årsakene til sammenhengen mellom sosioøkonomisk status og kriminalitet er vanskelig å slå fast. Dette gjelder rimeligvis også for spesifikke grupper, som innvandrerbefolkningen.

3.7.3 Betydningen av forskjellsbehandling i rettsvesenet

En del av den registrerte kriminaliteten speiler politiets aktivitet så vel som den faktiske kriminaliteten. Det kan tenkes at enkelte grupper har en større oppdagelsesrisiko enn øvrige befolkning, for eksempel fordi de er mer utsatt for kontroll fra politiets side. Dette kan gjelde både på grunn av at de bor eller oppholder seg oftere i områder der det er mer patruljering, men også hvis det politiet prioriterer stopp- og-sjekk av personer med utenlandsk utseende. Det kan også tenkes at det kan være ulikhet i hvorvidt publikum anmelder hendelser til politiet utfra gjerningspersons bakgrunn. I slike tilfeller kan innvandrere oftere dukke opp i kriminalstatistikken fordi sjansen for å bli tatt blir høyere.

Spørsmålet er hvorvidt en slik skjevhet foregår i et så stort omfang at det kan påvirke tallene vesentlig. Selv om det finnes en del eksempler som sannsynliggjør at slike mekanismer kan forekomme, så er det ingen systematiske undersøkelser av dette. Hvorvidt og eventuelt i hvilken grad forskjellsbehandling (intendert eller ikke) er en underliggende årsak til overrepresentasjon i kriminalstatistikken er altså ikke kjent.

Forskjeller i rettslige avgjørelser kan potensielt gi noe relevant informasjon om forskjellsbehandlinger i rettssystemet. Stene (2000) fokuserer på type avgjørelser og viser at det er en noe større andel av sakene mot ikke-vestlige innvandrere som blir henlagt av en eller annen grunn, men også frifinnelse er vanligere i denne gruppen. En mindre andel av sakene ender også med ubetinget fengsel sammenlignet med nordmenn. Når man ser på vinningsforbrytelser var det relativt store forskjeller i reaksjonsmåte. Nordmenn ble oftere straffet med ubetinget fengsel hvilket hang sammen med at de oftere begikk grovere tyveri. Men det var også slik at nordmenn oftere fikk idømt alternative straffereaksjoner som konfliktråd og samfunnstjeneste. Når det gjaldt vold var det mindre forskjeller, men ikke-vestlige innvandrere ble noe oftere frikjent, mens nordmenn oftere ble ilagt forelegg.

Dette *kan* bety at det skal mindre til før personer med utenlandsk utseende føres for retten, og at disse mindre alvorlige forholdene rimeligvis får en mildere reaksjon. Dette ville være konsistent med en hypotese om noe forskjellsbehandling. Ulikhetene kan imidlertid også ha sammenheng med helt andre etterforskningsmessige forhold, som f.eks. bevisets stilling. Det kan selvfølgelig også gjenspeile forskjellig lovbruddsmønstre der innvandrere faktisk begår flere, men mindre alvorlige lovbrudd enn øvrige befolkning. Denne studien gir ikke grunnlag for å trekke sikre konklusjoner om forskjellsbehandling, men antyder en mulig innfallsvinkel til spørsmålet.

I denne sammenhengen er det vanskelig å se hvordan man skal kunne få sikrere kunnskap om reel forskjellsbehandling uten å gjennomføre en spesialundersøkelse. Dette måtte i så fall på en eller annen måte ta for seg forholdet mellom oppdagelsesrisiko og straffereaksjon. Kunnskap om eventuell betydning av forskjellsbehandling for registrert kriminalitet er et av de største kunnskapshullene på dette feltet.

3.7.4 Andre momenter

Det er en rekke andre momenter som blir nevnt som mulige forklaringer på innvandreres overrepresentasjon i kriminalstatistikken. Herunder gjelder betydning av trauma som resultat av flukt

fra krig og annen nød, kulturelle forklaringer og religion. Ingen av ovennevnte studier gir grunnlag til å konkludere i slike spørsmål.

Slike spørsmål har det til felles er at de tematiserer betydningen av forhold i hjemlandet for kriminalitet etter at de ankommer Norge. En grunn til at ingen av de foreliggende studiene som kaster nevneverdig lys over slike spørsmål er nok at det rett og slett er metodisk vanskelig å gjøre dette på en god måte i slike statistiske undersøkelser som er drøftet her. Det er selvsagt ikke til hinder for at mer detaljerte beskrivelser langs slike dimensjoner kan gjøres, men det foreligger altså ikke per i dag. Foreløpig er dette spørsmålet om betydningen av kultur og andre forhold i hjemlandet mest å regne som hypoteser. En mulig innfallsvinkel kunne være å forsøke å skille betydningen av forhold i Norge versus forhold i landet de kommer fra, men også dette vil være metodisk krevende.

Det finnes i liten grad komparative studier som viser f.eks. sammenligninger mellom de nordiske landene. Det er gjort ett forsøk på å sammenligne tall fra Sverige, Danmark og Norge (Kardell and Carlsson 2009) som viser at innvandreres overrepresentasjonen er noe større i Danmark enn i Sverige og Norge, men at justering for alder og kjønn gir større utslag i Norge enn de andre landene. En annen studie (Skardhamar, Aaltonen and Lehti 2014) viste at de ulike innvandrergruppene i hovedsak er tilsvarende overrepresentert i både Finland og Norge, selv om de absolutte tallene ikke er sammenlignbare. Men det er noen forskjeller. Et eksempel er at svenske og estlandske innvandrere er overrepresentert for både vold og vinningsforbrytelser i Finland, men er underrepresentert i Norge. En mulig forklaring er at det er ulike grupper svensker og estlendere som reiser til Finland og Sverige, og med ulike innvandringsgrunner. Komparative studier er vanskelig fordi lovgivning, lovbruddskategorier og praksis varierer. De studiene som er nevnt her har imidlertid hatt begrensede ambisjoner, men gir noen forsøksvis sammenligninger.

Disse momentene som trekkes frem i dette avsnittet må regnes som i hovedsak uavklarte, men er momenter som kan være relevante for mulige fremtidige studier.

4 Oppsummerende kommentarer

Det er publisert atten studier av innvandreres kriminalitet siden år 2000. De fleste av disse er rapporter fra SSB eller med vesentlige bidrag fra SSB. Det finnes også enkelte andre studier, derav de viktigste er selvrapporteringsstudiene utført av NOVA. Kvalitative studier er ikke vurdert her. Samlet sett har vi altså hatt en god del dokumentasjon på innvandreres kriminalitet.

Det er tydelig at innvandrere sett under ett er overrepresentert i norsk kriminalstatistikk. I *hvor stor grad* varierer blant annet med valgte definisjoner, observasjonsvindu, og datagrunnlag. Det er også forskjeller etter hvilke innvandrergrupper man ser på. Innvandrere fra Norden, Europa og Nord-Amerika er generelt underrepresentert i kriminalstatistikken, mens innvandrere fra andre deler av verden er overrepresentert. Det er imidlertid stor variasjon innenfor disse nokså grove kategoriene, slik at enkelte grupper er mer overrepresentert enn andre, mens også noen grupper er underrepresentert.

Slik sett er det ingen faglig uenighet om at det er en generell overrepresentasjon av innvandrere i kriminalstatistikken. Det er derimot stor faglig usikkerhet knyttet til hva som er årsaken til denne

overrepresentasjonen. At en vesentlig del skyldes befolkningssammensetningen (dvs kjønn og alder) er det ingen grunn til å tvile på, men det er heller liten tvil om at det ikke forklarer hele overrepresentasjonen. Selvrporteringsstudier av ungdoms gir både noe støtte til at det er en reell overrepresentasjon (Øia 2005), men gir også grunnlag for tvil om dette (Andersen and Bakken 2015).

Det er en mangel på studier som kan si noe sikkert om årsakene til at innvandrere er overrepresentert i kriminalstatistikken. Det er imidlertid vanskelig å se for seg hvordan disse forklaringene skal kunne testes empirisk, primært av metodiske grunner, men det burde likevel være mulig å få et bedre kunnskapsgrunnlag enn vi har i dag.

En viktig begrensning ved disse studiene er at de er publisert med ujevne mellomrom og med ulike problemstillinger og definisjoner. Dette er i seg selv ikke en kritikk av enkeltarbeidene, men er en konsekvens av at det ikke vært noen overordnet plan for publisering av slik statistikk. Hver analyse fremstår som enkeltstudier der man har gjort ulike vurderinger, med den konsekvens at det er begrensede muligheter til å sammenligne på tvers og over tid. Vi vet altså ikke hvorvidt det har skjedd en endring over tid i innvandreres overrepresentasjon i kriminalstatistikken. Jevnlig publisering av slike tall ville kunne gi bedre innsikt i utvikling over tid, og slike tall burde i så fall også presenteres som justert for befolkningssammensetning. En dansk studie viste at innvandreres overrepresentasjon blant straffede er gradvis blitt mindre mellom 1990 og 2006 (Andersen and Tranæs 2011), og noe tilsvarende oversikt over tid burde kunne lages også for Norge.

En underliggende problemstilling er hvorvidt den registrerte kriminaliteten gir et godt bilde av den faktiske kriminaliteten. Det er velkjent at blant annet politi og rettsvesenets prioriteringer kan påvirke slike tall, men det er uvisst i hvilken grad. Spørsmålet om en eventuell forskjellsbehandling av innvandrere er derfor av sentral betydning, men som per i dag er et uavklart spørsmål. Dette tilsier at det er både behov for studier av eventuell diskriminering er viktig, både om det foregår og hvilke konsekvenser det kan ha for statistikken. Dernest viser det behovet for andre datakilder om kriminalitet enn det som fremkommer av registrert kriminalitet og straff.

TABELL 1 OVERSIKT OVER STUDIER SOM GIR STATISTISK INFORMASJON INNVANDRERES KRIMINALITET

Referanse	Publisert	Dataperiode	Datagrunnlag / utvalg	Innvandringskategori
Andersen and Bakken 2015	2015	2015	Ung i Oslo	Personer med to utenlandsfødte foreldre
Andersen and Skardhamar 2012	2012	1992-2007	Registrerte lovbyggere, siktede Alle innvandrere fra første år med opphold og fremover	Enkeltland og verdensregioner (kun som kontroller, ikke rapportert)
Evensen 2009	2009	1997-2005	Registrerte lovbyggere, siktede	Enkeltland med mer enn 100 observasjoner, verdensdeler
Haslund 2000	2000	1998	Registrerte lovbyggere, pågripelser	Verdensdeler
Haslund 2003	2003	1997-2001	Registrerte lovbyggere, straffede	Vestlige og ikke-vestlige innvandrere
Haslund 2004	2004	1998-2002	Registrerte lovbyggere, straffede	Vestlige og ikke-vestlige innvandrere. Ikke-vestlige inndelt etter Øst-Europa og øvrige ikke-vestlige
Hustad 2000	2000	1998	Registrerte lovbyggere, gjerningspersoner	Vestlige og ikke-vestlige innvandrere. Verdensregion
Kardell and Carlsson 2009	2009		Registrerte lovbyggere, straffede	
Mohn et al. 2014			Registrerte gjerningspersoner	Asylsøkere, uregistrerte utlendinger
Politidirektoratet 2004			Registrerte gjerningspersoner	Asylsøkere, uregistrerte utlendinger
Skardhamar 2006	2006	1992-2001	Registrerte lovbyggere, siktede Fødselskohorten 1977	Ikke-vestlige innvandrere
Skardhamar, Aaltonen and Lehti 2014	2014	2008-2009	Registrerte lovbyggere, siktede	Enkeltland og verdensdeler
Skardhamar, Thorsen and Henriksen 2011	2011	2001-2004 (siktete) 2004-2008 (straffede) 2005-2008 (fengslede)	Registrerte lovbyggere, siktede, straffede, fengslede	Enkeltland og verdensdeler
Stene 2000	2000	1996-1998	Registrerte lovbyggere, siktede	Ikke-vestlige innvandrere
Sætre and Grytdal 2011	2011	2010	Registrerte gjerningsperson	Verdensdeler
Øia 2005	2005	2002	Selvrapportert. Ung i Norge 2002	Personer med to utenlandsfødte foreldre
Øia 2007	2007	2006	Ung i Oslo	Personer med to utenlandsfødte foreldre
Øia 2012	2012	2012	Ung i Oslo Ung i Oslo	Personer med to utenlandsfødte foreldre

Referanser:

- Andersen, Lars Højsgaard og Torben Tranæs. 2011. "Etniske Minoriteters Overrepræsentation I Strafferetlige Domme." *Rockwool Fondens Forskningsenhed, Arbejdspapir 23*.
- Andersen, Patrick Lie og Anders Bakken. 2015. "Ung I Oslo 2015, Rapport 8/15." Vol. Oslo: NOVA.
- Andersen, Synøve og Torbjørn Skardhamar. 2012. "Age at Immigration and Crime." *Statistics Norway Discussion Papers no 728 (728)*.
- Evensen, Øystein. 2009. "Ikke-Vestlige Minoritetsungdom Og Kriminalitet." *Tidsskrift for ungdomsforskning 9(2):63-89*.
- Forslund, I., H. von Hofer og U. Thorsson. 2012. "Kriminalitetsutveckling Och -Belastning Belyst Genom Fo" Delsekohorstatistik. Fo" Dda 1958–1991. Rapport 2012:3." Vol. Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen Stockholm.
- Galloway, Taryn Ann og Torbjørn Skardhamar. 2010. "Does Parental Income Matter for Onset of Offending?". *European Journal of Criminology 7(6):424-41*.
- Gundersen, Frants. 2000. "Innvandrere Som Ofre." Pp. 14-27 in *Innvandrere Som Offer Og Gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, edited by F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad and R. J. Stene. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Haslund, Ulla. 2000. "Pågrepelser." Pp. 33-38 in *Innvandrere Som Offer Og Gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, edited by F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad and R. J. Stene. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Haslund, Ulla. 2003. "Straffereaksjoner Mot Unge. Kriminalitet Blant Barn Og Unge. Del 2, Rapport 2003/14." Vol. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Haslund, Ulla. 2004. "Kriminalitet - Straffede Innvandrere." in *Innvandrere I Norge - Hvem Er De, Og Hvordan Går Det Med Dem? Del II Levekår, Notat 2004/66*, edited by L. Østby. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Hirschi, Travis og Michael Gottfredson. 1983. "Age and the Explanation of Crime ". *The American Journal of Sociology 89(3):552-84*.
- Hustad, Arnt Even. 2000. "Innvandrere Som Gjerningspersoner." Pp. 33-38 in *Innvandrere Som Offer Og Gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, edited by F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad and R. J. Stene. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Hällsten, Martin, Ryszard Szulkin og Jerzy Sarnecki. 2013. "Crime as the Prize of Inequality. The Gap in Registered Crime between Childhood Immigrants, Children of Immigrants and Children of Native Swedes." *British Journal of Criminology 53(3):456-81*.
- Kardell, Johan og Karl-Magnus Carlsson. 2009. "Lagföringar Av Invandrare Och Invandrarares Barn I De Nordiska Länderna." *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab 96(3):237-61*.
- Kyvsgaard, Britta. 1989. - *Og Fængslet Ta'r De Sidste : Om Kriminalitet, Straf Og Levevilkår*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Mohn, Sigmund Book , Dag Ellingsen, Øyvind Bugge Solheim og Kristine Torgersen. 2014. "Et Marginalt Problem – Asylsøkere, Ulovlig Opphold Og Kriminalitet." Vol.: Oxford Research AS.
- Nilsson, Anders. 2003. "Living Conditions, Social Exclusion and Recidivism among Prison Inmates." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 4(1):57-83*.
- Nilsson, Anders og Felipe Estrada. 2009. "Criminality and Life-Chances. A Longitudinal Study of Crime, Childhood Circumstances and Living Conditions up to Age 48 " Vol. *Report 2009:3*. Stockholm: Stockholm University, Department of Criminology
- Politidirektoratet. 2004. "Utlendinger, Asylsøkere Og Kriminalitet - Hvem Er Hvem Og Hva Vet Vi." Vol. *Rapport 10/2004*.
- Prieur, Annik. 1999. "Respekt Og Samhold - Unge Innvandremenn, Kriminalitet Og Maskulinitet." in *Oppvekst I Barnets Århundre*, edited by A. Jensen. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Sarnecki, Jerzy, ed. 2006. *Är Rättvisan Rättvis? Tio Perspektiv På Diskriminering Av Etniska Och Religiösa Minoriteter Inom Rättssystemet*: SOU 2006:30.
- Skardhamar, Torbjørn. 2004. "Noen Få Veier Tungt I Kriminalitetsbildet." *Samfunnsspeilet* (3):25-31.
- Skardhamar, Torbjørn. 2006. "Kriminalitet Gjennom Ungdomstiden Blant Nordmenn Og Ikke-Vestlige Innvandrere. En Analyse Av Fødselskullet 1977." Vol. *Notater 2006/33*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Skardhamar, Torbjørn, Lotte Rustad Thorsen og Kristin Henriksen. 2011. *Kriminalitet Og Straff Blant Innvandrere Og Øvrig Befolkning*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Skardhamar, Torbjørn. 2014. "Lifetime Conviction Risk - a Synthetic Cohort Approach." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(1):96-101
- Skardhamar, Torbjørn, Mikko Aaltonen og Martti Lehti. 2014. "Immigrant Crime in Norway and Finland." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2):107-27
- Sollund, Ragnhild. 2006. "Racialisation in Police Stop and Search Practice - the Norwegian Case." *Critical criminology* 14(3):265-92.
- Stene, Reid Jone. 2000. "Rettslige Avgjørelser." Pp. 33-38 in *Innvandrere Som Offer Og Gjerningsmenn, Rapporter 2000/18*, edited by F. Gundersen, U. Haslund, A. E. Hustad and R. J. Stene. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Sætre, Marianne og Veslemøy Grytdal. 2011. "Voldtekt I Den Globale Byen - Endringer I Anmeldte Voldtekter Og Seksualkultur I Oslo." Vol. Oslo: Oslo politidistrikt.
- Zhang, Li-Chun. 2008. "Developing Methods for Determining the Number of Unauthorized Foreigners in Norway, Rapport 2008/11." Vol. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Øia, Tormod. 2005. "Innvandrerungdom - Integrasjon Og Marginalisering." Vol. *Rapport 20/05*. Oslo: NOVA.
- Øia, Tormod. 2007. "Ung I Oslo. Levekår Og Sosiale Forskjeller, Rapport 6/07." Vol. Oslo: NOVA.
- Øia, Tormod. 2012. "Ung I Oslo 2012. Nøkkeltall, Notat 7/12." Vol. Oslo: NOVA.